

IK GIJSBRECHT

voorstel tot realisatie van een sculptuur van Gijsbrecht van Amstel, stichter van stad en land van IJsselstein

Bij brief d.d. 12 juni 2021 deed Wim van Sijl een aanvraag bij de gemeente IJsselstein voor een schetsontwerp van een sculptuur van Gijsbrecht van Amstel.

Op 15 juli 2021 werd de aanvraag in het kader van de “incidentele Stimuleringsregeling Cultuur gemeente IJsselstein 2021” door Burgemeester en Wethouders van IJsselstein gehonoreerd onder zaaknummer 998398.

“IK GIJSBRECHT *voorstel tot realisatie van een sculptuur van Gijsbrecht van Amstel, stichter van stad en land van IJsselstein*” doet verslag en is verantwoording van bovengenoemde aanvraag.

is getekend Wim van Sijl / tekst Pim de Bler
12 mei 2023
Walkade 15
3401 DR IJsselstein

isbn 978-90-75447-20-0
1e druk oplage 20

met dank aan:
Bart Rietveld, Corien Alsbach, Anke Schuijlenburg,
Hans van Lunteren, Bart Geraedts, Hugo Boxhoorn

digitale versie

http://www.wimvansijl.eu/VESTING_IJSSELSTEIN/VESTINGSTAD_files/GIJSBRECHT%20III%20realisatie%20.pdf

PROLOOG

Leven = Kunst

Leven is een wonderlijk verschijnsel.

Door Leven in te richten als KunstWerk vloeit de wonderlijke existentie van het menszijn, richting mysterie, in verhaal, in schoonheid, in herkenning, in historie, omgeving, kosmos, nano, zon, ijzer.

Hierdoor smelten Leven en Kunst ineen, in beweging gezet door **Orde van ZET**¹ aangejaagd door hoogfrequente Zelfreflecties

want

ZELFREFLECTIE is de spiegel van alles tot Leven = Kunst

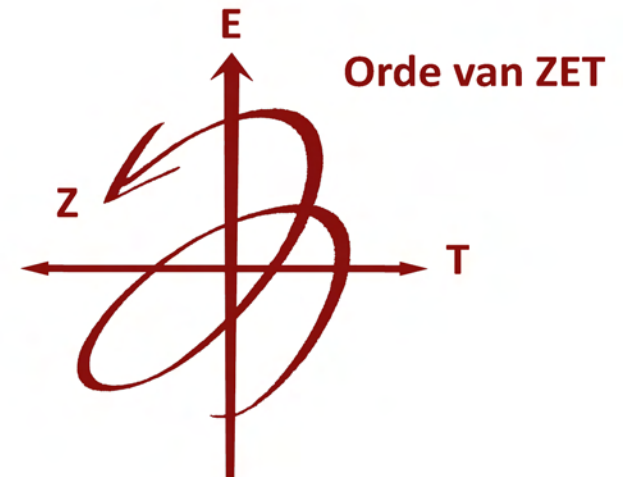
want

ENERGIE bouwt het machtige bouwwerk in materie

want

TIJD doet oneindigheid vloeien.

Zo komt **IK GIJSBRECHT** tot leven.

¹ ZET is de onlosmakelijke eenheid tussen de drie natuurkundige fenomenen ZELFREFLECTIE-ENERGIE-TIJD. De **Orde van ZET** is de voortdurende ordening van deze drie-eenheid.

IK GIJSBRECHT

voorstel tot realisatie van een sculptuur van Gijsbrecht van Amstel, stichter van stad en land van IJsselstein

1. INLEIDING
2. BELANG VAN EEN HEDENDAAGS BEELD VAN GIJSBRECHT
3. GESCHIEDENIS TOT HET SCHETSONTWERP
4. SCHETSEN
5. DEFINITIEF SCHETSONTWERP
6. PLAATS
7. KOSTEN
8. LIJST VAN IJSSELSTEINS ERFGOEDKUNST

1. INLEIDING

Rond het jaar 1100 werden de woeste gronden ten westen van IJsselstein ontgonnen. De natte veengronden kwamen, door afwatering in de Benschopper Wetering, droog te liggen. Een cope-verkaveling langs de wetering met een lengte van 20 kilometer bracht nieuwe ordening in het oude oer-landschap. De ontwikkeling van de infrastructuur werd met name georganiseerd door de familie Van Amstel. Zij hadden van de Utrechtse bisschop leenrechten gekregen en zorgde eeuwenlang voor recht en orde tussen Amstel en Lek. Door huwelijk en vererving van zijn voorvaderen kreeg Gijsbrecht van Amstel (1260-1343) in 1279 de rechten over IJsselstein, Benschop en Polsbroek.

In 1296 werden zijn rechten echter ontnomen. Zijn oom, Gijsbrecht IV van Amstel, was met drie edelen verantwoordelijk voor de moord op Graaf Floris V waardoor de familie Van Amstel in de ban werd gedaan. Gijsbrecht probeerde te bemiddelen maar werd in Culemborg gevangen genomen en zijn goederen werden geconfiskeerd. Zijn vrouw Bertha van Heukelom verdedigde weliswaar heldhaftig zijn kasteel in IJsselstein maar moest zich na een jaar uiteindelijk toch overgeven op toezegging dat zij en haar man vrij zouden zijn.

In 1304 kreeg Gijsbrecht zijn rechten op Eiteren weer terug. Zes jaar later, naar aanleiding van het huwelijk tussen zijn zoon Arnoud en Maria van Henegouwen, dochter van de bisschop, kreeg hij de rechten op stad en het land van IJsselstein inclusief Benschop en Polsbroek weer terug. Gijsbrecht liet in IJsselstein een gotische kerk bouwen, hij organiseerde drie jaarmarkten, versterkte kasteel en stad. Het jaar 1310 wordt beschouwd als het stichtingsjaar van de stad.

Gijsbrecht van Amstel was een wijs man, kundig in krijg, slim in recht, doortastend en groots in het nemen van beslissingen. Hij werd 83 jaar oud en kwam met zijn vrouw Bertha, zoon Arnoud en zijn schoondochter Maria in een uniek praalgraf te liggen. Dit grafmonument, gelegen in de oude gotische NH-kerk, toont sinds 1365 een fysieke verbeelding van de stichter van stad en land van IJsselstein.

grafmonument: links Gijsbrecht van Amstel

2. BELANG VAN EEN HEDENDAAGS BEELD VAN GIJSBRECHT

IJsselstein is een vestingstad met een zeer rijk verleden. De stedelijke geschiedenis begon met Gijsbrecht van Amstel, ontwikkelde zich langs de fortuinlijke familie Van Egmond naar Willem van Oranje Nassau tot de hedendaagse statuur van een Baroniestad.

IJsselstein bezit door deze geschiedenis bijzondere laat-middeleeuwse monumenten zoals kasteeltoren, stadhuis en Pasqualini-kerktoren. Vervolgens heeft de historische vesting haar oorspronkelijke vorm behouden in gracht, haven, stadsmuur (deels onder maaiveld) en aangepaste poorten en bruggen.

Om stedelijke geschiedenis te laten voortleven zijn opgetekende verhalen, toneelstukken en fysieke beelden van belang. Zo is het grafmonument van Gijsbrecht een belangrijk aandenken van de stichter van IJsselstein. En de kronieken van Melis Stoke bieden inzicht in zijn leven rond 1300. Deze middeleeuwse gedichten doen uitgebreid verslag van de strijd en de verdediging om het IJsselsteinse kasteel in 1297. Enkele jaren geleden is Bertha als verdedigster van het kasteel in brons uitgebeeld en heeft ze een plaats gekregen in de kasteeltuin.

Een ander voorbeeld is het verhaal van Johan Kievit. Hij schreef in 1892 naar aanleiding van Stoke's kronieken zijn roman *Fulco de Minstreele*. Deze Fulco is de hoofdpersoon in het geromantiseerde verhaal rond Bertha en Gijsbrecht en is in 1983 in brons uitgebeeld en staat momenteel bij de Benschopperpoort.

Parallel aan de IJsselsteinse geschiedenis loopt de Amsterdamse geschiedenis waar (oom) Gijsbrecht IV van Amstel een machtig leenheer van de stad Amsterdam was. Door de moord op Graaf Floris V werd Gijsbrecht IV echter verbannen en leefde tot zijn dood in Den Bosch. Joost van den Vondel heeft in 1638 over Gijsbrecht IV een beroemd toneelstuk geschreven. Lambertus Zijl verbeeldde Gijsbrecht IV in 1903 op de hoek van de Beurs van Berlage. Van Zijl heeft zich laten inspireren door het grafmonument in IJsselstein.

Het rijke verleden van de IJsselsteinse Gijsbrecht komt, ondanks de geschriften van Stoke en Kievit in de openbare ruimte niet tot zijn recht. Het praalgraf toont weliswaar een historische verbeelding van Gijsbrecht maar de hedendaagse aandacht richt zich voornamelijk op Bertha en de fantasiefiguur Fulco. IJsselstein mist een hedendaags sculptuur van de stichter van de stad. Nu het voortbestaan van IJsselstein al jaren een discussiepunt is kan een eigentijdse Gijsbrecht een inspiratiebron worden voor de autonomie van IJsselstein.

Gijsbrecht IV van Amstel door Van Zijl

3. GESCHIEDENIS TOT HET SCHETSONTWERP

Wim van Sijl werkt sinds 1975 binnen zijn concept Leven=Kunst aan het thema erfgoedkunst.

Voor IJsselsteins erfgoed heeft hij aan meerdere kunstwerken, verzoekschriften, exposities en voordrachten gewerkt (zie LIJST VAN IJSELSTEINS ERFGOEDKUNST).

Belangrijk particulier werk is het W-Domeinen project dat gebaseerd is op familiair erfgoed van Batenburg's Brandstoffenhandel. Dit erfgoed ligt tussen stadsmuur en stadsgracht en is sinds 1983 in ontwikkeling als erfgoedkunstwerk. In 1986 was het W-Domeinen project aanleiding voor het beschermingsproject van de stadsmuur naast de W-Domeinen aan het Vestingplantsoen.

Dit beschermingsproject werd genoemd IK MUUR. Samen met Monumentenzorg en Historische Kring IJsselstein werkte hij met succes aan de aanwijzingsprocedure tot Rijksmonument. Na zes jaar strijd was dit stukje stadsmuur gered. Met dit welslagen ging Van Sijl verder met de uitbreiding van IJsselsteins erfgoed. Hij zette zich in voor sloop van de flats tegenover het Vestingplantsoen zodat aansluiting met het archeologische monument in het Kloosterplantsoen mogelijk werd. Hij streed jaren met adviesgroep BB+W voor verantwoordelijke invulling van de Kasteeltuin en streed tegen grootschalige bebouwing buiten de rode contouren. In 2021 concipieerde hij het inspiratiedocument 'Vestingstad IJsselstein' voor het zichtbaar maken van de IJsselsteinse stadsmuur en schreef hij kronieken over de IJsselsteinse kasteelheren Van Egmond die naar Bologna reisden voor de pauselijke kroning van keizer Karel V.

Gijsbrecht van Amstel door Van Rooij

In onderzoek naar zijn stamboom ontdekte Van Sijl in 2019 een directe bloedlijn naar ridder Willem Pontiaan van den Zijl geboren 1282 te Bunnik. Deze onthulling gaf aanleiding om dieper te graven in het leven van Gijsbrecht van Amstel nadat Van Sijl een keramisch beeld van Van Rooij als Gijsbrecht had aangewezen. Deze keramische kop begon nu te leven. Samen met de uitbeelding van Gijsbrecht op het grafmonument ontstond er een rechtstreekse verbinding naar de 13e eeuw. Zelfreflectie, Energie en Tijd draaide in de verwachting dat ridder Pontiaan en ridder Gijsbrecht elkaar hebben gekend. Deze morfogenetische resonantie leidde in 2021 tot een aanvraag voor een schetsontwerp van een hedendaagse Gijsbrecht in de openbare ruimte. De aanvraag werd door de gemeente IJsselstein gehonoreerd.

In meer dan 30 schetsen, beschrijvingen, onderzoeken en materialisaties werd het grafmonument als uitgangsvorm voor het ontwerp gekozen (zie 4.1 - 4.2 SCHETSEN). In oktober 2022 werd dit uitgangspunt verlaten.

Van Sijl zocht vervolgens naar een verdere ontwikkeling van het beeld IK MUUR uit 2000 en het hieruit geabstraheerde logo van "IJsselstein 700 jaar Stad" dat hij voor het jubileumjaar van de stad had ontwikkeld (zie 4.3 SCHETSEN).

In april 2023 was het definitieve schetsontwerp gereed. Zo ook was de tekst die 'IK GIJSBRECHT uitspreekt' uitgekristalliseerd. Deze historische en actuele tekst over de autonomie van de stad werd geprojecteerd op een groot schild dat Gijsbrecht voor zich houdt!

4.1 SCHETSEN ... n.a.v. morfogene resonanties

schetsen en beschrijvingen uit Manuscript XX en XXI van juni 2021 t/m april 2023

4.2 SCHETSEN .... n.a.v. het grafmonument

Afgekeurde ontwikkeling oktober 2022.

- Een mogelijk definitief ontwerp werd als model uitgevoerd maar had te weinig bezieling. De afgeleide contouren op het grafmonument van Gijsbrecht werden in kruisvorm enface en enprofiel samengesteld. Het resultaat sprak uiteindelijk onvoldoende het eigentijdse verhaal van IK GIJSBRECHT. Voor de tekst die 'IK GIJSBRECHT uitspreekt' kon tevens geen krachtige vorm gevonden worden.

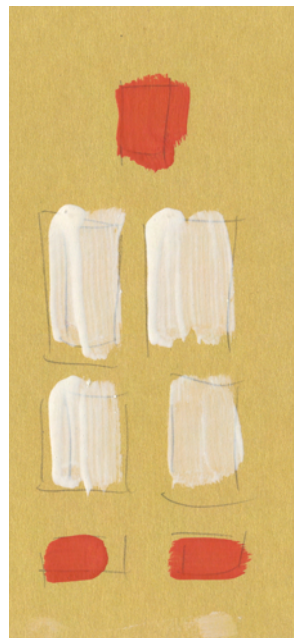
4.3 SCHETSEN ... n.a.v. het tweeluik IK MUUR

In november 2022 werd het tweeluik **IK MUUR** en het logo **IJsselstein 700 jaar stad** opnieuw als volgt geanalyseerd:

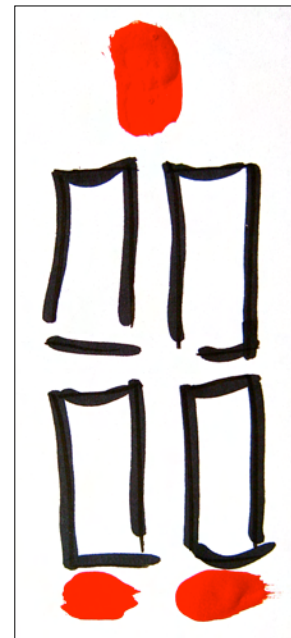
- IK MUUR werd in 2000 ontwikkeld als fotografisch tweeluik naar aanleiding van het zes jaar durende beschermingsproces van de vestingmuur aan de Walkade (1986-1992).
- IK MUUR werd geïnstalleerd in de deur van de voormalige werkkamer van Bep Murk (2000), boven de stadspoorten (2004) en in de expositie MUUR Stedsmuseum IJsselstein (2005).
- IK MUUR werd in 2010 geabstraheerd tot logo **IJsselstein 700 jaar stad** en gebruikt als beeldmerk bij activiteiten, voor vlaggen, boekwerken, advertenties, de €5 munt etc..

IK MUUR *deel 1 van tweeluik*

abstractie

schets

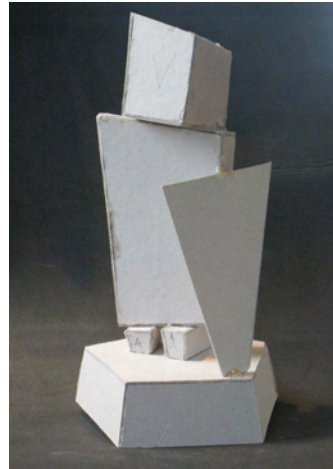

logo

- IK MUUR werd eind 2022, t.b.v. de sculptuur IK GIJSBRECHT, doorontwikkeld. Begin 2023 ontstonden de nodige wijzigingen. Er werd een eerste logo ontworpen en de eerste tekst van IK GIJSBRECHT als concept aan deskundigen voorgelegd. Op 25 januari 2023 werd naar aanleiding van het logo een 3D-model geconstrueerd, de kop werd 27 januari verkleind, de sokkel op 29 maart vergroot. Rond 15 april werden de voeten verwijderd en het definitieve logo ontwikkeld waarna ook de tekst van IK GIJSBRECHT definitief werd vastgesteld.

eerste logo

25-1-2023 3-D model

27-1-2023 kop verkleind

29-2-2023 sokkel vergroot

15-4-2023 voeten verwijderd

definitieve logo

Op 15 april 2023 werd het ontwerp rondom gedocumenteerd.

5. DEFINITIEF SCHETSONTWERP

In mei 2023 was het definitieve schetsontwerp van IK GIJSBRECHT gereed.

De historische en actuele tekst over de autonomie van de stad die 'IK GIJSBRECHT uitspreekt' wordt geprojecteerd op het grote schild dat Gijsbrecht voor zich houdt!

De tekst wordt in bas-reliëf gegoten en luidt:

IK GIJSBRECHT

*Ik Gijsbrecht van Amstel, heer van
Ijsselstein, Benschop en Polsbroek
werd door twist tijdelijk onteigend*

*met Vrouwe Bertha heb ik voor recht gestreden
zoals Melis Stoke in 1305 schreef:*

*“Ghisebrecht seide dat hi altoes sijn
huys niet rumen woude,
ende hi sinen rechten here soude”*

*mijn Land van Ijsselstein werd in 1795
door Franse wet verdeeld
en in 1989 door
Utrecht aan Lopik weggegeven*

*laat tijd - energie - zelfreflectie
na 700 jaar weer mijn zijn zijn
en mijn land wederkeren
voor Ijsselsteinse
gang en verjonging*

Voor de materialisatie is, omwille van het eeuwigheids-aspect, massief gietijzer gekozen.

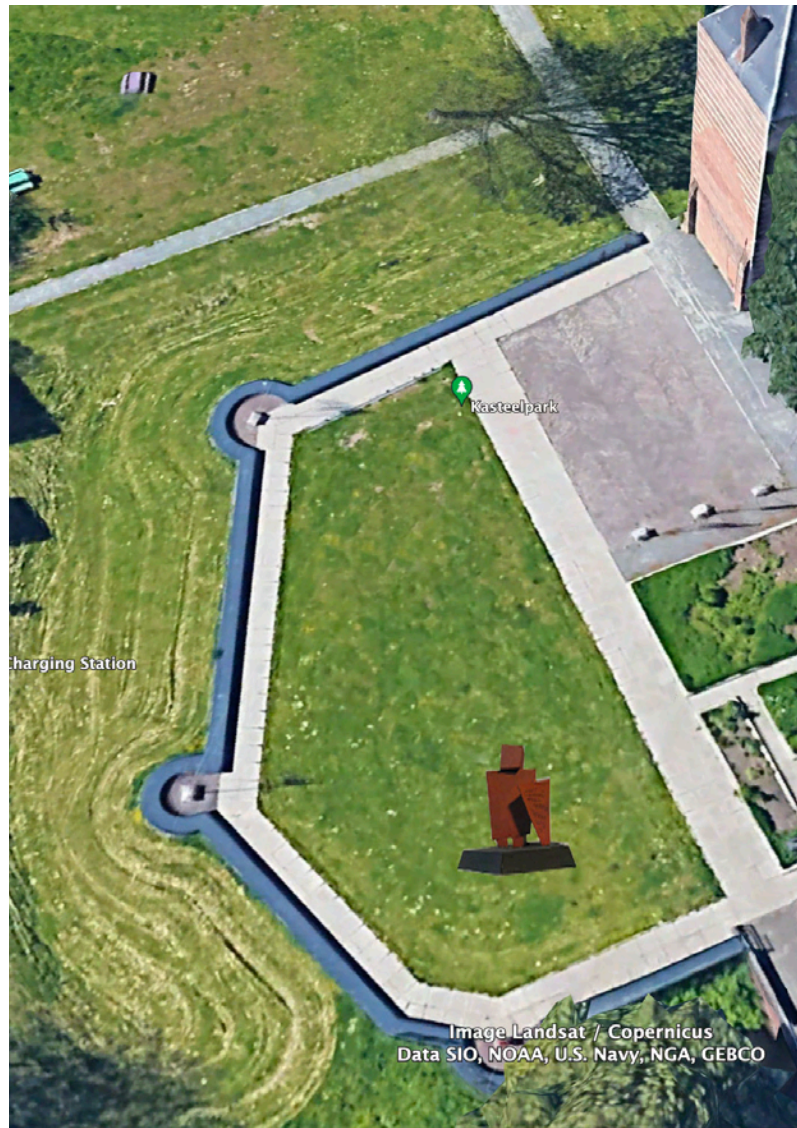
Om de waardigheid en de kracht van de stichter van de stad IJsselstein te accentueren is het sculptuur geplaatst op een vijfhoekige betonnen sokkel.

Hoogte sculptuur ± 220 cm. Hoogte sokkel ± 50 cm.

6. PLAATS

Mogelijke plaats van het sculptuur IK GIJSBRECHT in het grasveld van de Kasteeltuin.

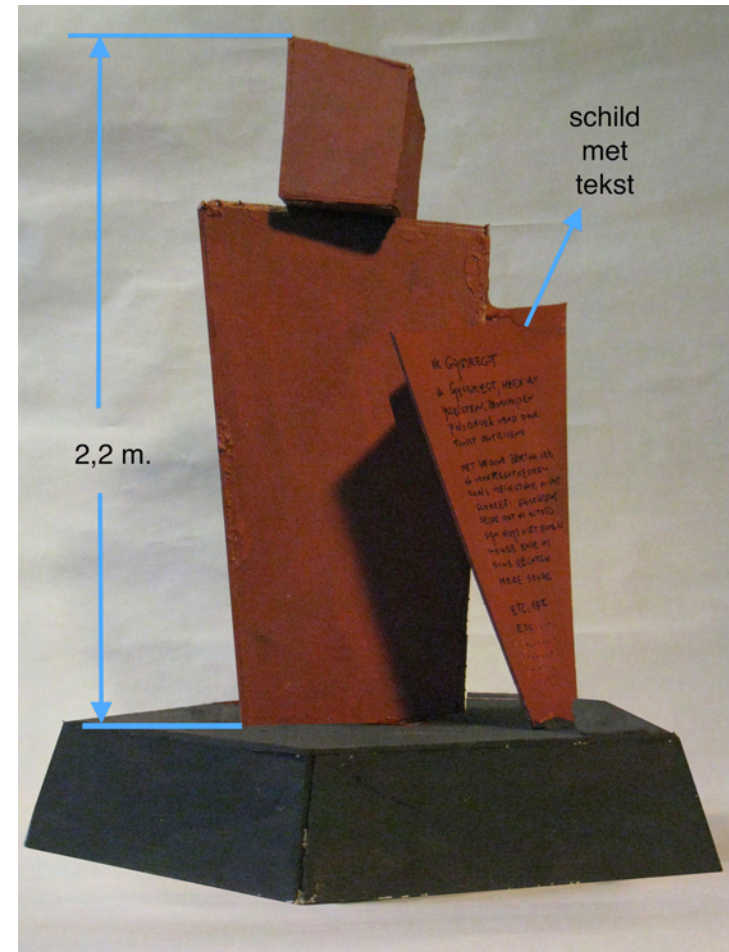

7. KOSTEN

mallen construeren	15.000
gieten gietijzer	30.000
sokkel zwart beton	10.000
transport-, reiskosten en onvoorzien	12.500
honorarium kunstenaar *	24.000
totaal excl. btw	91.500

DEKING

gemeente IJsselstein 2023	15.000
gemeente IJsselstein 2024	15.000
IJsselsteinfonds	15.000
Prins Bernard Cultuurfonds	15.000
BPD-Cultuurfonds	15.000
sponsoring	15.000
Kunstenaarscafe IJsselstein	1.500
totaal excl. btw	91.500

* volgens richtlijnen: "Landelijke algemene voorwaarden kunstopdrachten"

8. LIJST VAN IJSELSTEINS ERFGOEDKUNST (selectie)

1973-1980	<u>COALSENSATION</u>
1983-85	restauratie stadsmuur en kolenschuren Walkade 15 en 17
1983	<u>W-DOMEINEN-PROJECT</u>
1985	<u>1e beschermingsproces van de stadsmuur aan de Walkade</u> ¹
1990	<u>2e beschermingsproces n.a.v. Monumentenwet 1988</u> ²
1996-2018	<u>diverse inspraak Com. RO & gesprekken wethouders inzake KASTEELTUIN</u>
1997	<u>presentatie integraal plan KASTEELCOMPLEX IJSELSTEIN</u> ³
1997	<u>WANNEER KONFIGURATIES ZINGEN, tentoonstelling Stadsmuseum IJsselstein</u> ⁴

---

¹ **Verzoek aanwijzing stadsmuur Z-O hoek Walkade**

publicatie Historische Kring IJsselstein nummer 50/51; o.a. beschrijvingen aansluiting 'Vestingwerken met Kloosterplantsoen' en sloop flats Anna van Burenstraat; pag. 243-252

² **Verzoek aanwijzing Complex Vesting IJsselstein**

beschrijvingen & tekeningen van zeven samenstellende vestingwerk-onderdelen

³ **KASTEELCOMPLEX**

publicatie Historische Kring IJsselstein nummer 83; pag. 1-12

⁴ **WANNEER CONFIGURATIES ZINGEN**

- tekst op de ramen Stadsmuseum IJsselstein

- publicatie **IJSS ELS TEIN**

- **IJSS**, vijf gefluisterde teksten;

- **ELS**, zeven ingesealde museumstukken;

- **TEIN**, drie monitoren met spiegelingen van de stadsgracht op video 58:00 (*TEIN was inspiratiebron voor Stadsmuseumdirecteur Leo Adriaanse ter oprichting van de rondvaartorganisatie Yselvaert 2002*)

- 2000 [TER REFLEKTIE, erfgoedkunstwerk van wachthuisje Radio Nederland Wereldomroep met Centre Jhon](#) ⁵
- 2000 [IK MUUR, vastlegging van de beschermingsprocessen van de stadsmuur](#) ⁶
- 2000 [presentatie: plan KASTEELCOMPLEX op hoek Touwlaan/Kasteellaan: BB+W](#)
- 2005 *IJSSELSTEIN DE VESTING* ⁷ medewerking in onderzoek vestingmuur Walkade:
- 2005 [presentatie: IK MUUR inclusief de beschermingsproducties](#) ⁸
- 2008 publicatie HKIJ 121; *IJsselstein en de cultuurhistorische ruimte*
- 2009 [logo: IJsselstein 700 Jaar Stad](#) ⁹
- 2010 [configuratie: vier fases van het logo in de ramen van het oude stadhuis](#)
- 2011 configuraties: *Ik Muur steen / foto* ¹⁰
- 2011 gemeentelijk naslagwerk: Stadsdocument 2010 t.b.v. *IJsselstein 700 jaar stad*

---

⁵ **TER REFLEKTIE**

erfgoedkunstwerk bestaande uit: wachthuisje Radio-Nederland Wereldomroep, Centre Jhon Project, Des Heiligdoms Geadresseert, Tiepografie van een Kroonlugter V,

⁶ **IK MUUR 1 en 2**

fotografisch tweeluik,

Deel 1 is verwerkt in deur voormalige werkkamer L. Murk, IJsselstraat 24, IJsselstein

⁷ **IJSSELSTEIN DE VESTING**

standaardwerk: geschiedenis van de vestingwerken van IJsselstein, Historische Kring IJsselstein (*gepresenteerd tijdens de opening van de tentoonstelling MUUR*)

⁸ **MUUR**

tentoonstelling in Stadsmuseum IJsselstein

⁹ **IJSSELSTEIN 700 Jaar Stad**

beeldmerk in 4 fases van IK MUUR deel 1, in samenwerking met Het Noorderlicht

publicatie Historische Kring IJsselstein nummer 130; pag. 15-20

¹⁰ **kado voor de leden van Comite IJsselstein 700 Jaar Stad**

een kloostermop of een documentatiefoto op een stalen plaat gemonteerd met ingeslagen tekst: in oplage

- 2013 [KASTEELCOMPLEX IJSSELSTEIN, herziening plan](#)
- 2014 *TEIN (1997) videopresentatie in Museum IJsselstein*¹¹
- 2014 *aanbeveling: hangende elementen boven de haven bij nieuwbouw aan Schuttersgracht*
- 2015 *aanbeveling: verlaging beschoeiing Kloosterplantsoen*
- 2016 *essay: Van braakliggend kasteelterrein tot stadspark, publicatie HKIJ 153*¹²
- 2017 [diverse actie met Adviesgroep BB+W met o.a IJSSELSTEIN IJZERSTERK](#)
- 2016 [KUNSTRUIMTE COAL.2 in Walstraat 6 met sokkel op Walkade](#)
- 2018 *aanbeveling: aanpassing Benschopperpoortbrug*
- 2021 [VESTINGSTAD IJSSELSTEIN, inspiratiedocument: herijking historische vestingwerken](#)
- 2021 [KASTEELHEREN: brochure nr. 34, Museum IJsselstein](#)¹³
- 2022 [KASTEELHEREN in Kunstruimte Coal.2 en Kasteeltoren](#)¹⁴
- 2023 *IK GIJSBRECHT, voorstel tot realisatie van een sculptuur van Gijsbrecht van Amstel, stichter van stad en land van IJsselstein*

---

¹¹ **De Stad in MIJ**
tentoonstelling in Museum IJsselstein 2014

¹² **Van braakliggend kasteelterrein tot stadspark**
overzicht van het beschermingsproces en de politieke en bureaucratische ontwikkelingen van de Kasteeltuin, ism Bart Rietveld

¹³ **MIJ-brochure nr. 34, KASTEELHEREN deel 1,**
essay: Erfgoedkunst ... kronieken: Reis Van Egmond's naar Bologna .... infoborden / teksten Vestingstad IJsselstein

¹⁴ **KASTEELHEREN in Coal.2 en Kasteeltoren**
vier keramische koppen, drie paardenhoofden, vier dagen van de Week en schilden van Henk van Rooij ... drie films over de kronieken Reis Van Egmond's naar Bologna door Fedor van Rossem

IK GIJSBRECHT

Ik Gijsbrecht van Amstel, heer van IJsselstein, Benschop en Polsbroek werd door twist tijdelijk onteigend

met Vrouwe Bertha heb ik voor recht gestreden zoals Melis Stoke in 1305 schreef:

“Ghisebrecht seide dat hi altoes sijn huys niet rumen woude, ende hi sinen rechten here soude”

mijn Land van IJsselstein werd in 1795 door Franse wet verdeeld en in 1989 door Utrecht aan Lopik weggegeven

laat tijd - energie - zelfreflexie na 700 jaar weer mijn zijn zijn en mijn land wederkeren voor IJsselsteinse gang en verjonging